

(nem idézi) Rédey Tivadar: a Nemzeti Színház története c. munkáját sem (Bp., 1937.)

Hangsúlyozzuk, hogy Milena-Cesnaková lelkiismeretes, szorgalmas munkájával egész sor értékes, sőt, az irodalomtörténet számára egyenesen revelatív adatot tárt föl, főleg a kisebb városok: Lőcse, Szomolnok, vagy a fürdőhelyek, mint Bártfafürdő, Pöstyén, Trencsénteplic színművészetéről.

A könyv illusztrációi nagyon szépek. Az olvasó érzi, hogy a szerző igen gondosan

válogatta össze a német és a magyar plakátok másolatait, az épületekről készült felvételeket, színészek, színésznők arcképét és i. t.

Ha a szerző hajlandó volna egy – esetleges – második kiadás számára revideálni téves, anakronisztikus koncepcióját, jelentős monográfiát adhatna a kezünkbe, amely nagy nyereséget jelentene a magyar színháztudomány számára is.

Sziklay László

LOTZ JÁNOS: SZONETTKOSZORÚ A NYELVRŐL

Szerk. Szépe György. Gondolat K. Bp. 1976. 390 l.

Lotz János közel ötven tanulmányát, értekezését és kisebb cikkét olvashatjuk a kötet lapjain. Sokáig váratott magára ez a könyv. Ez ideig a szerzőnek szinte alig jelent meg publikációja magyarul. Különösen fájó tény ez, ha arra gondolunk, hogy a le nem fordított művek között ott van egyik leg-híresebb műve is, mely éppen a magyar nyelvrendszerrel foglalkozik (*Das ungarische Sprachsystem*). A tanulmánykötet végén szereplő teljes Lotz-bibliográfia mutatja, hogy ez a válogatás legfeljebb tájékoztató jellegű keresztmetszete a szerző munkásságának. Szemléltesse a cikkgyűjtemény anyagát a tartalomjegyzék főbb pontjait követő áttekintés.

Az első rész (*A nyelv és a jelrendszer*) jórészt a kommunikációelmélet tárgyköréből merít. A fő vázat a nyelvi szimbólumok vizsgálata adja, de a nyelvi struktúra numerikus sajátságairól szóló részek mellett találunk zoosemiotikai fejtegetést is a méhek jelrendszeréről. A második fejezet a magyar nyelv hangrendszerével, a harmadik pedig grammatikájával foglalkozik. Talán erre a két fejezetre mondható, hogy a leginkább hagyományos. Itt is modern azonban a módszer. A matematikai, topológiai rendszerező elv használata mintapéldája lehet annak, hogy hogyan lesz a struktúrávizsgálat vezérfonal, hogy hogyan válik a matematika igazán segítő társtudománnyá. Külön fejezet foglalkozik az írott beszéddel (*Az írás*). Az ötödik rész verstani jellegű, szintén szigorú logikai váz, axiomatikus felépítés (a szó matematikai értelmében is axiomatikus!) teszi megalapozott, következetes munkává. A *Nyelvek és rendszerproblémák* című befejező rész az egyes nyelvek sajátos világáról szól.

Itt kapunk igazi ízelítőt a nyelvész Lotz munkáiból.

A kötet összeállításáról, szerkesztéséről a *Függelék*-ben olvashatunk. Miután a könyv csak a szerző halála után készült el, az összeállítás munkáját Szépe György végezte el az eredeti elképzelésnek megfelelően. Érvényesül az áttekintő jelleg, sikerült a különböző helyeken megjelent tanulmányokat egy-egyesíteni. Kár, hogy az előzéklapon szereplő ábra minősége sokkal gyengébb, mint az eredeti (svéd) kiadás mellékletéé. Ott a színes alapra fölött egy áttetsző lapon szerepelt a szöveges rész. A kötet előzékén a szöveg, olvashatatlanná zsugorítva, közvetlenül az ábrára került. A valóban szép illusztráció helyett csak annak jelzését találjuk. A „technikai megvalósítás” nehézségeire történő hivatkozás (268. l.) sajnos nem kárpótolja az olvasót.

A kötet számára készült fordításoknál talán helyes lett volna követni azt a szokást, hogy a fordítók neveit az általuk fordított cikkek alatt feltüntetik. A könyvben nem így történik, s így a kontrollszerkesztők és fordítók nevei betűrendben szerepelnek a *Függelék* végén. (Fabricius-Kovács Ferenc, Füredi Mihály, Heller Mária, Mártonfi Ferenc, Rohonci Katalin, Szabolcsi Anna).

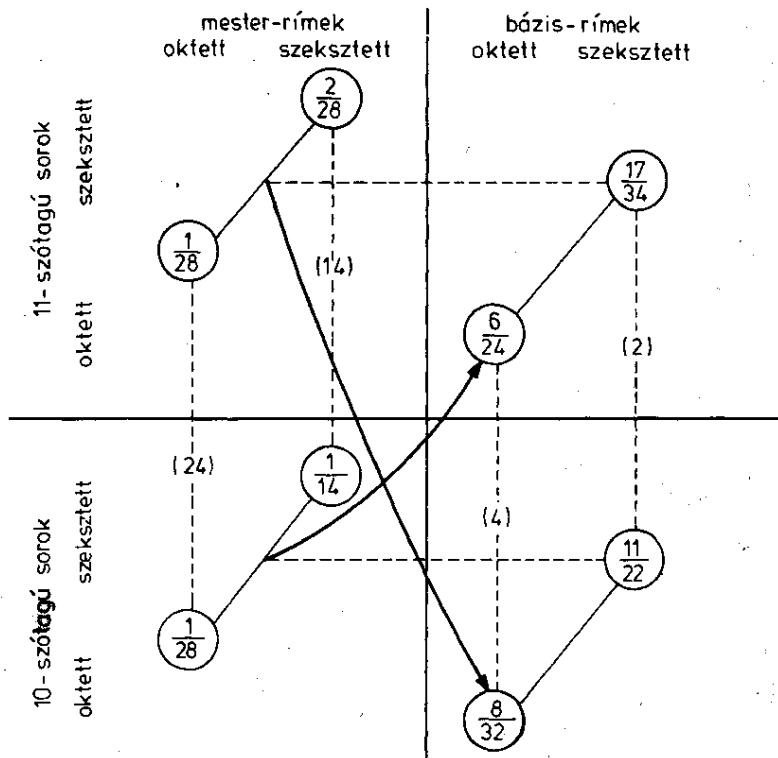
A könyv címadó tanulmánya, a *József Attila szonettkoszorújának szerkezete* című munka eredetileg angolul jelent meg (John Lotz, *The structure of the Sonetti a corona of Attila József*, *Acta Universitatis Stockholmiensis – Studia Hungarica Stockholmiensis*, I. Stockholm. 1965. 22 p.). Ez az a cikk, melyről így ír a *Függelék*: „József Attila-elemzése... megmutatja, hogy milyen

értékes segítséget tud nyújtani az elvont modellálás a művészi alkotások formai oldalainak elemzésében." Az elemzés magyar változata viszont olyan fordítási és szerkesztési hibákat tartalmaz, melyek érthetlenné teszik. A szövegűségről a következőket olvashatjuk: „A tanulmányok szövegét minimális – főként szerkesztési okokból eszközölt kihagyásoktól eltekintve – teljes egészükben közöljük.” Az említett cikk szövege e kijelentés ellenére hiányos is. Az egész kötet részletes értékelése helyett ezért álljon itt a címadó tanulmány hibáinak – úgy vélem, tanulságos – felsorolása.

A tanulmány tartalomjegyzék-szerű felsorolással kezdődik, mely hat részre osztja a tárgyalandó anyagot. Az eredeti, angol nyelvű szövegben számozás jelöli az egyes elkülönülő részeket. A magyar fordítás követi ezt a megoldást, ám meglepő módon egy *nulladik* részt iktat a tanulmány elé (ez maga a tartalomjegyzék), valamint még meglepőbb módon a szöveg közlésekor elhagyja a 3. és 4. részek számozását. Vajon miért? A 3. rész esetében valószínűleg az az oka ennek, hogy a bekezdés – apróbetűs szedés-

sel – a magyar nyelvet nem ismerő olvasó számára ad információt a magyar versek metrikájáról és rítmikájáról. Ennek az ismertetésnek az elhagyása érthető, a számozás elmaradása már kevésbé. A szonettkoszorú metrikai elemzésével foglalkozó 3. rész a továbbiakban is csonka. Az eredeti mű lapszámozása szerinti teljes 8. oldal kimaradt a fordításból. Ennek hiányában az azonossági szabályok tisztázatlanná válnak, a szonettkoszorú rímtáblázatának a jelölése csak feltételezések segítségével érthető meg.

A 3. rész három nagyobb alpontra oszlik. A hiányzó oldalon ezek közül a *b.* pont második fele, valamint a *c.* pont első része foglal helyet. Mivel a *c.* pont további négy kisebb alpontra bomlik, ezek a magyar változatban a *b.* pont alpontjaiként szerepelnek! A 3. rész záróillusztrációval ér véget, mely véleményem szerint szervesen hozzátartozik a tanulmányhoz. Ez a hiányzó ábra, egy a rím és ritmus kapcsolatát szemléltető gráf, ahol a nyilak a mesterszonett által indukált implikációkat mutatják. A számok már korábbi táblázatokból ismertek.

A 4. rész számozása szintén hiányzik, de szerencsére ez nem okozhat félreértést a szöveg egyértelműsége miatt. Sokkal inkább nehezíti a megértést a 6. rész apróbetűs bekezdésének elhagyása. A tanulmánynak ez a része a szonettkoszorú struktúrájának ábrázolására adna matematikai, halmazelméleti módszert. Sajnos így teljességgel érthetetlen. Az elhagyott bekezdés ugyanis arról tájékoztat, hogy a matematikai fejtegetések során előforduló számadatokat 14-es számrendszerben kell érteni. Azaz, a megszokott többjegyű számok számjegyei nem a 10 többszöröseit jelentik, hanem a 14 hatványait. Egy példával megvilágítva:

$1982 = 1 \times 1000 + 9 \times 100 + 8 \times 10 + 2 \times 1$
Ha ugyanezt a számot 14-es számrendszerben olvassuk, akkor

$1982 = 1 \times 2744 + 9 \times 196 + 8 \times 14 + 2 \times 1$, ami 10-es számrendszerben 4622. Ahhoz, hogy 1982-t kapjunk, fel kell bontani a számot 14 hatványaira, s a 10-es számjegy jelölésére új jelet kell bevezetnünk. $(10 \times 196 + 14 + 8)$ A szokásos értelmezés szerint minden egyjegyű szám megtartja értékét, és a 10, 11, 12, 13 számokat A, B, C, D betűkkel jelöljük. Így 1982 14-es számrendszerbeli alakja: A18. Lotz abból a célból, hogy a 9-es számjegy megtartsa $(10-1)$ tulajdonságát, változtat a szokásos jelölésen. A számolások megkönnyítésére az angol eredetiben külön táblázat szerepel. Álljon itt ez a hiányzó rész, mintegy szemléltetésként annak a reménytelen találgatásnak, amire a magyar olvasó rákényszerül! (A felkiáltójelek a 9-es számjegy eltérő alkalmazására utalnak.)

0 = 0	5 = 5	10 = B
1 = 1	6 = 6	11 = C
2 = 2	7 = 7	12 = D
3 = 3	8 = 8	13 = 9 [!]
4 = 4	9 = A [!]	14 = 10

azaz

26 = 1D	38 = 2B	195 = 99
27 = 19	43 = 31	196 = 100
28 = 20	168 = D0	210 = 110

Az új jelölés szerint 1982 14-es számrendszerben: B18.

E táblázat hiányában az egyébként oly csodálatos és tiszta szerkezet hirtelen össze-

omlik. Csak tetézi a hibákat, hogy két helyen a 168-as szám nem D0, hanem DO alakban fordul elő (nulla helyett O betű). Talán, hogy ezt kompenzálja, a jegyzetben egy O betű helyett szerepeltet nullát a magyar változat szerzője! További pontatlanságokhoz vezet három görög betű definiálatlan használata, ami ugyancsak a magyar fordítás hibája.

Egyes mondatok a számértékek félreértelmezése miatt helytelen birtokos szerkezetbe jutottak. Figyeljük meg, hogyan nyer más értelmet egy részlet (269)! „II. 2. szabály: 10 3-elemű *halmaz*a esetén azonos a P tulajdonság; ezek közé tartozik 9 3-elemű *halmaz*a, melyeknek O jellemzője...” Az általam helyesnek vélt szövegezés: II. 2. szabály: 10 3-elemű *halmaz* esetén azonos a P tulajdonság; ezek közé tartozik 9 3-elemű *halmaz*, melyeknek O jellemzője... Talán lényegtelen eltérésnek tűnik két *a* betű, de még a matematikában járatos olvasókat is teljesen tévútra vezetheti. A magyar fordítás öt helyen „négytizedes dekad”-ot emleget, holott az angol eredeti helyes értelmezéséből adódóan valószínűleg a „tizenegyedek dekad” kifejezés lenne pontosabb.

Mindezek a hibák és hiányosságok mutatják, hogy a tanulmány lényegi részeiben tér el az angol eredetitől. Megértése nehézségekbe ütközik, és éppen a matematikai elemzések előtérbe kerülésekor szolgál akadályokkal. Ha valaki az angol eredeti ismerete nélkül próbálja megérteni Lotz János e munkáját, akkor kísérlete eleve kudarcra van ítélve, és az még a jobbik eset, ha ebből nem von le messzemenő következtetéseket a matematika érthetőségét illetően. Helytelen magatartás kézlegyintéssel elintézni egy képlettel teleírt tanulmányt, mondván, hogy bizonyára igaz, amit takar, és bizonyára érthetetlen a levezetés.

Kérdésként merül fel bennem, ha Lotz János tanulmánya azon munkák közé tartozik, melyek viszonylag közismertek, vajon ez azt jelenti-e, hogy akik eddig elolvasták, azok mind átsiklottak a matematikai levezetés fölött? Vajon ki állíthatja ezek után, hogy megértette ezt a tanulmányt? Remélhetőleg könnyen pótolhatók a hiányosságok, a hibák is javíthatók, és egy későbbi kiadás lapjain már eredeti formájában olvashatjuk e remek munkát.

Vadai István

A kiadásért felel az Akadémiai Kiadó igazgatója

Műszaki szerkesztő: Sándor István

A kézirat nyomdába érkezett: 1982. XII. 10. – Terjedelem: 11,90 (A/5) ív
83.11509 Akadémiai Nyomda, Budapest – Felelős vezető: Bernát György

СОДЕРЖАНИЕ

<i>Г. Велл Немет</i> : Под знаком сознательного научного творчества (О семидесятилетием учёном — об Иштване Шёгере)	311
<i>Надь Л.</i> : Война и политика в поэзии Яноша Римаи	318
<i>Фенё И.</i> : О публицистической деятельности Йозефа Байзы	340
<i>Пурчи Барна Дь.</i> : Драмы Эрнё Сепи	354

Краткие сообщения

<i>Гёмёри Дь.</i> : Материалы и предположения об Иштване Будайском Пармени	368
<i>Четри Л.</i> : Некоторые аспекты литературных взглядов Ференца Казинци	373
<i>Керени Ф.</i> : Два литературных свидетельства о том, какое представление бытовало о Дьёрде Доже в 1840-х годах	376
<i>Имре Л.</i> : Значение света и красок в <i>Суровом времени</i> Жигмонда Кемени	379

Документация

<i>Надь Ш. Б.</i> : Венгерские студенты Женевской Академии (1566 — 1772)	384
--	-----

Мастерская

<i>Сатмари И.</i> : Язык художественной литературы, реформа языка и языкознания на первом этапе Просвещения	399
---	-----

Обзор

Книги о венгерской литературе в Румынии (<i>Помогач, Б.</i>)	409
Янош Барта: Годовщина (<i>Чюрёш, М.</i>)	416
Moritz Csáky: Von der Aufklärung zum Liberalismus (<i>Сайбели, М.</i>)	421
Две книги Иштвана Месароша об истории школьного образования (<i>Бичкеи, И.</i>)	425
Ференц Силади: По следам произведений чоконаи (<i>Петер, Л.</i>)	429
Эндре Кишш: Эпоха мировоззрения (<i>Лёринци, Х.</i>)	432
Аттила Йозеф в Париже (<i>Сигети, Л. Ш.</i>)	437
Milena Cesnaková-Michalcová: Premeny divadla (<i>Сиклаи, Л.</i>)	440
Янош Лотц: Венок сонетов о языке (<i>Вадаи, И.</i>)	443

Terjeszti a Magyar Posta

Előfizethető a hírlapkézbetű postahivataloknál és a Posta Központi Hírlap Irodánál (KHI 1900 Budapest V., József nádor tér 1.) közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a KHI 215-96162 pénzforgalmi jelzőszámra. Előfizetés bejelenthető az Akadémiai Kiadónál (1363 Budapest V., Alkotmány utca 21. Telefon: 111-010).

Példányonként beszerezhető: az Akadémiai Könyvesboltban (1368 Budapest V., Váci utca 22. Telefon: 185-881), a KHI Hírlapboltjában (1055 Budapest V., Bajcsy Zsilinszky út 76. Telefon: 116-269) és minden nagyobb árusítóhelyen.

Előfizetési díj egy évre: 114 Ft

1 szám ára: 19 Ft

Index szám: 25.401

Külföldön terjeszti a KULTURA Külkereskedelmi Vállalat,
H-1389 Budapest, Pf. 149.

SOMMAIRE

<i>Béla Németh G.</i> : L'œuvre en tant que création consciente (Sur István Sötér, le savant, à l'occasion de son soixante-dixième anniversaire)	311
<i>Nagy, L.</i> : Guerre et politique dans la vie de János Rimay	318
<i>Fenyő, I.</i> : A l'activité de publiciste de József Bajza	340
<i>Purcsi Barna, Gy.</i> : Les drames d'Ernö Szép	354

Bulletin

<i>Gömöri, Gy.</i> : Contributions et hypothèses sur István Budai Parmenius	368
<i>Csetri, L.</i> : Sur quelques problèmes de la conception littéraire de Kazinczy	373
<i>Kerényi, F.</i> : Deux contributions littéraires à l'image de Dózsa aux années 1840	376
<i>Imre, L.</i> : La signification des couleurs et des lumières dans le roman <i>Zord idő</i> (Temps difficiles) de Kemény	379

Documents

<i>Nagy, S. B.</i> : Les étudiants hongrois de l'Académie de Genève (1566—1772)	384
---	-----

Atelier

<i>Szathmári, I.</i> : La langue littéraire, la néologie et la science linguistique durant la première période des Lumières	399
---	-----

Revue

Des livres sur la littérature hongroise de Roumanie (<i>Pomogáts, B.</i>)	409
Barta, János: Évfordulók (Anniversaires) (<i>Csűrös, M.</i>)	416
Csáky, Moritz: Von der Aufklärung zum Liberalismus (<i>Szajbély, M.</i>)	421
Deux livres d'István Mészáros sur l'histoire des écoles (<i>Bitskey, I.</i>)	425
Szilágyi, F.: Csokonai művei nyomában (Sur les traces des œuvres de Csokonai) (<i>Péter, L.</i>)	429
Kiss, Endre: A világnézet kora (L'époque de la conception du monde) (<i>Lőrinczy, H.</i>)	432
Attila József à Paris (<i>Szigeti, L.</i>)	437
Cesnaková-Michalcová, Milena: Premeny divadla (<i>Sziklay, L.</i>)	440
Lotz, János: Szonettkoszorú a nyelvről (Une couronne de sonnets sur la langue) (<i>Vadai, J.</i>)	443

